

MA

IRODALMI ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, V., Sziget-u. 16. I-14.

Szerkeszti és kiadja:
KASSÁK LAJOS

Előfizetési ár Magyarországon:
Egy évre 8 korona, fél évre 4 K.

TARTALOM: Franz Marc: Festmény. / Arany János: Az ünneprontók (vers jegyzettel). / Kassák Lajos: A zöld lámpa körül (novella). / Lengyel József: Jégpályától (vers). / Mácza János: Biblikus panoráma 1917-ből. / Sallai Imre: Ünnepdél-előtti séta (vers). / Dömötör Gizella: Szénrajz. Dömötör Gizella: Festmény. / Ujvári Erzsi: Próza: 4. / Szines Pál: Ferruccio Busoni zeneesztetikájából. / György Mátyás: Kosztolányi Dezsőről. / Réti Irén: Kaffka Margitról / Mácza János: Színházak / Lékai János: Aukciók. / Föld Tamás: Tárlatok. /

II

5

Franz Marc: Festmény

ÁRA: 60 FILLÉR.

17-15

A Z Ü N N E P R O N T Ó K

ARANY JÁNOS

Zendül, kondul szent harangszó,
Csengve, búgva messze hangzó:
„Imára! imára!”
Jámbor népe a kis helynek
Halkan lépve gyűlnek, mennek
Imára, imára.

Szép piros a pünkösdi reggel,
Mintha tűzzel, Szentlélekkel
Menny-föld tele volna;
E napot fent, s lent megülik,
E nap oly ragyogva nyílik,
Mint hajnali rózsá.

De mi réjja riad? de mi ördögi zaj,
Rekegő szitok és otromba kacaj,
Hogy reszket az egyház tornya?
Szembe Isten hajlokával,
Nem törődve a szent mával,
Foly tegnapi dőre tivornya.

„Hol egy muzsikás? hegedű, vagy egyéb?
Ha különb nem akad, dudaszó is elég,
Ki fut érte? szaladj Zsuzsi lányom.”
„A Zsuzska maradjon! hagyj neki békét!
Eszem azt a pirosítós képét:
A kuferczest majd vele járom.”

Hát ime, kapóra, dudás közeleg.
Egy sanda, szikár, csúf szőrös öreg,
Tömlője degeszre fujva;
Füle táján két kis szarva gidának,
— Mintha neki volna szarva magának —
Sipján már billeg az ujjá.

„Ide a Jebuzéus pofádat!
Mert megkeserüli a hátad.”
„Uraim, de papolnak ott-benn...”
„Hát haj neked az, pogány hitűnek?
Az engém — ha töröm, ha nem — ez ünnep,
Engém, ha szidom, ez az Isten!”

Girbic irodalmároktól s még szegényebb irodalmi karámoktól nemzeti bálvánnyá csodálkozott Arany János megünnepléséhez nem köteles frázisokkal járulunk: önmunkájával hajtattunk zászlót a magyar elbeszélő költészet mestere előtt. Az Ünneprontók című balladáját minden kritikai hozzáfűzés nélkül adjuk, mint a korabeli irodalom egyik legtöbbet magabagyújító és aktív erővel kirobbanó megnyilatkozását.

Aranyt ma célirányos ideállá magasztosítani egyenlő lenne a mai nemzedék gyöngeségével. Minden művész csak maga teremtheti meg törvényeit és céljait: ennek egyik legerősebb magyar bizonyítója Arany János volt, aki érzéseiben, gondolataiban és megéléseiben korát legtisztábban és legeggyetemlegesebben érzékeltette meg. Az ő lezár és tudatosan kihasznált gondolat és formakörében már csak epigonok gombásodhatnak fel.

Ravaszul mosolyog fél szája hegyén
S rákezdí dudáját halkal a vén,
Minden sark billeg a táncra;
Azután vidorabb lesz, majd sebesebb,
A táncz is utána pörébb hevesebb,
A mint kopog és szaporázza.

De vége szakadni mikor fog, ugyan? . . .
„Hagy el — riad egy rá — aki szele van!
Kihasítom kecske-dudádat”.
Hanem a muzsikás mindég fujja,
Mindég szilajabban pörög ujjá —
Az egész tivornya kifáradt.

Lankadva leülne az is, meg ez is,
Hivnák haza őket ebédjekhez is;
Nem, nem lehet, ugrani kell csak.
Szidják a dudást, — Verik, öklözik őt —
Verik bizony a nagy üres levegőt, —
Gyors híre szaladt e csudának.

Fut gazda, kié ama renyhe cseléd:
„Jössz . . ? vagy dobom — itt ez a villa — beléd? . . .”
Vasvilla kezébe ragadt ám;
Fut lány, fiu, és anya és feleség:
„Apám, fiam, apjukom! untig elég . . .”
S kezeit töri szíve szakadtán.

Már józanon a fiu, az apa, férj
Mennének is — ime, közelget az éj —
Nyújtják kezöket nagy-epedve;
A tánczosok arcán vérkönnyű hull:
De a láb még egyre bokázza vadul,
Viszi a tánc ördögi kedve.

Éjfél! hogy üt a torony-óra közel,
Kénkő fojtó szaga terjedez el,
S mint szél ha forogva ragad port:
Úgy táncol el, egy bős harcizenére,
(Mondják a pokol tüzes fenekére)
Az egész örvöngő csoport.

világ. Máról-holnapra még kisebbé, sárgábbá föpörödött s a szomorúság láthatatlan terhei hegyes, ferde püpot nyomtak ki a hátán.

Megadó szelidséggel guggolt a három legény gyűrűjében. Fönt a plafondon groteszk, fekete árnyakat ingattak a ruhák és alattuk a rongy és nehéz halszagban örökített kitarással pislogott a zöld lámpa.

Dolgos, jópénzü esztendők morzsolódtak.

Naphosszat alig hangzott el egy-két vidámabb szó a műhelyben.

Körömléváltig robotoltak a szabók.

Az ágylábban észrevétlenül sárga garmadába hízta az aranyak.

A régi lányok helyett új lányok hordták a kifogyhatatlan javítani valót.

És Ábrahám üszkös életét egy éjszaka megint lábra lobbantották a vágyak.

Sokáig, kegyetlenül verekedett magával. Szomorúság tegnapi éjszakái már az ördögé voltak, élt és bolond mohósággal fürdette magát az új, legényes álmokban, de gyáván, gyerekes kétségekkel juhászodott meg, ha ráhasadt a reggel.

Mint rendszeren, ő volt az első a rámás asztalkánál s hogy senki gondolataim ne kapja, még a szokottnál is gyorsabb, fáradhatatlanabb tempóban öltögetett.

S a három vén legény néha csodálkozva mégis rákapta a fejét, s üveges szemeket néha röhögve összetűzték.

Bütykös keze, amíg a posztó fölött kaszált, feje kerge, elszabadult vízióira nagy igénylésekkel ütött a szíve. A fragikus két próba után, vadászó gondolatai most kint, kint, messzi földeken faluztak az új asszonyért. Ugy okoskodott, hogy az a másik kettő már magába plántálva elhozta hozzá a város ölé nyavalyáit is és ő most a faluk vad, szűz virágaiból válassza ki a párját. Beleremegett a fantáziálásba.

Szurós pupja fölött hangtalanul összevilhogtak a legények.

Már nem bírta soká.

Az egyik reggel aztán a segédek maguk gyűjtötták meg a zöld lámpát s egész nap hiába várták a mestert. Este megint ők fűjták el a lámpát... És másnap ugyanígy.

Hetek multak el.

S egy napon aztán hazatévedt.

De nem egyedül.

A legények taktusos, nyámnyám munkában épen valami talmudmese értelmét okoskodták egymásra, mikor nyikordult az ajtó s egy piros kendős, csupaélet asszony lépett át a küszöbön.

A szabók kilendült kezében megállt a vér, örömmel csodálkozni akartak, de a másik pillanatban már búsan és alázatosan újra alábukott a cernás öklük.

Az asszony tarkabarka szoknyája mellett, mintha csak a földből szúrta volna föl magát, ott állt a mester is.

— Eszter!

Mondta két mutogató kezével is a bárgyu, értelmetlen legények felé s elgyűrt, szakállas ábrázata szinte kicsattant a nevetős örömtől.

— Az én asszonyom!

A legények ügyetlenül bókoltak, nevetésükben, mint valami láncos komondorok megmutatták a fogait; aztán ivben visszagörbedtek.

Az asszony hangos, idegen kacagással csodálkozott a temető falak között.

S ők nem bírták ezt az egészséges hangot. Elbújtak a zizegő robotha, a ruhák dohos, beett szagát szippantgatni s csak Salamon, a vásalólegény tőltá föl néha-néha nagy, vörösszeplős képét. Végigmérte az új asszonyt s ravasz lesungt szemével magába zárta minden porcikáját. Ugy messziről, egy pillanatra minden asszonyát megirigyelte, elkívánta Ábrahámotól, de aztán jött a vasalás órája, ami minden szuszit kirugtatott belőle s másnapra már ő is tunyán és vágytalanul űlt be a szomszédai közé.

Ábrahám nem púposodott munkához ezen a napon. Estig betelhetetlen szóval az asszony mellett ügyeskedett s mikor a segédek elmentek, köhécselve ő fujta el a lámpát s mint valami szemérmes gyerek, az asszonytól messze, egyedül bújt be a másik ágyba.

Nehezen vergődött álomba. Cserepes szája, hosszú, girbíc karjai erőszakosan átkíváncoztak az élő, szuszogó másikhoz, de aszkétás erővel lefogta magát. Egész csenevész teste egy nagy, nagy igénylése volt fölgerjedt vágyainak s az esze könyörtelenül árvaságra marasztalta reggelig.

Másnap kíváncsian körül-körül nézte a párját s az még szebb és teljesebb volt, mint tegnap.

Szerelmesen örült neki, örült magalebíró erejének is s biztos volt benne, hogy ezen túl már tisztán és távol marad tőle az asszony.

A poklos, elepesztő éjszakák után szürcsölő, gazdag csókokkal fizette ki magát. Az asszony pirosan élt előtte s ő ilyenkor, mikor már védte a lámpa, mint valami mézes, eltérébelyesedett fára, éhesen az ajkáig kapaszkodott s csak mikor már teljesen elégedettre csókolta magát, hullott le, mint valami jólakott hernyó.

Ennek minden reggel így volt a rendje.

Most megadón talpra inogott. Karjai még egyszer kilendültek, még egyszer kóstolni akart a talpig öltözött asszonyból, de a hirtelen kopogás az ajtón, egyszerre lehűtötte. Mire a köszöntgető Salamon beböflogott, már ott sötétlett az asztalka fölött, térdén az ócska holmival, mint valami befűtött masina kaszált a levegőben.

A másik két segéd egyszerre érkezett s a cernás, vakító igában estig együtt maradt a négy ember.

Eszter készitgető csőrömpöléssel ringatózott az elnémult csoport körül.

Néha szólt.

Néha azok is szóltak.

Néha hálás kézcsókra Ábrahám is hozzábátorkodott.

S aztán lázas, ingerlő tüzeivel eljött az este.

Ábrahám hanyatvetve búsan és felforrtan virrasztott a sütőgető takaró alatt. Vörös, szikrázó karikák játszottak a szemével s a fülei tártan, mint vendéget váró kapuk figyeltek.

Mély, egyhangú szuszogás hullámozott a sötétben. S Ábrahám kergetőző vére néha hangokat hallott ki a sötétből. Hívó, édesgető csilingelést a másik sarokból, ahol az asszonya aludt.

Akaratlanul mozdult és mindig és mindig visszamarasztalta magát. És reggelre mindig fáradtabb és halálba készülőbb volt, mint mikor lefeküdt.

S egy éjszaka teljesen elfogyott az életből.

Este a lámpa oltás után még sokáig ott kuporgott az asszony dagadó ágyánál. Remegő kezei alku-dozon rásimitottak a másik arcára, játszani kívántak, de fájón visszaugrottak, mintha tűzbe nyúltak volna. Dús, fantasztikus meséket talált ki ezen az éjszakán

Ábrahám, pergő, arany mézet csöpögtetett a nyelve s
mikor az asszony gondtalan álomba szédült, hangtalan
óvatossággal ő is elcsúszott tőle.

De nem temette el magát az ágyba.

Egy ideig még hallani lehetett keresgélő, kapaszkodó szuszogását, aztán mintha örök csöndde nyugalmasodott volna.

Reggel a kormos sötétben Salamon türelmetlen
dörömbölése riasztotta föl Esztert.

Nem tudta mitörtént.

— Ábrahám! — szólt át ijedten a másik ágyba.

— Alszol?

Nem kapott választ.

Kétségekkal az asztalhoz botorkált s ideges, reszkető keze alatt föllobbant a lámpa.

A festő, zöld világosság egyszerre mindent megmutatott.

Az asszony vacogva karóbaijedt.

Látó szemei előtt, mint valami óriás, kaszás lábú pók a hálójából, úgy csüngött ki Ábrahám fölöttről teste a plafondra aggatott gúnyák közül.

Az asszony bárgyun elsírta magát.

Gagyogott. Tipegett.

A fölöttről ember árnyéka vastagon ráfeküdt a szemeire.

S az ajtón semmit sem tudó játékkal ujrázva földörömbölt Salamon durva, összepörkölt ökle.

Kassák Lajos

JÉGPÁLYÁTÓL

Hideg acél vellával ezüst szénát berzeget
a szél.

Izom, csengő csörömpölés, zene, mozdulat-
ritmus.

Féktelenre fegyelmezett szilajság.

Hajsza, hajsza,
biztonság,
igazándi-kör.

Fornak a játszó, (a ruhák alatt testek)

Fagynak a nézők:

Kevés kacatjuk alatt úgylátszik a semmi van.

A város tizenhét jégpályája fölött egymásba
rezeg a ritmus.

Szimfónia izommal, acéllal, jéggel.

— — — — —
És kozoik a fázók.

Zenészei, söprői, locsolói az életnek sokan,
sokan a tizenhét jégpálya közt.

Messzebb.

Keszthelyen rianásokon át szaladnak
a diákok halászokat nézni (tanár-pa-
pok ülnek ölfával fűtöt szobában)

..... és
puskacsőhöz fagynak percenként kezek
itt is meg ott is.

És én itt is meg ott is.

— — — — —
Miért?!

Miért ne rezegjen öreg, csöpögős szemek
pillája?

Asszonyi gyűlölet sikitást karcoljon az ég
üvegének?

Miért?!

Tán fázzanak a forrók?

— — — — —
Másképp!!!!

Ne elkerített szentekkel legyen kerítve
az öröm.

Zenét zajongjon zengve az acél.

Minden ép izom!

Mindenkinek annyit a mennyi.

A kör testté gomolyodjék

Izmok, ritmus

Össze, össze mind!

Féktelenre fegyelmezett szilajság

És bús szobáikból kis kerekeken tolassák ki
magukat öröme a betegek.

Nincs szaga hidegben a harmadnap Lázárnak.

— — — — —
S tavaszt ahol a Január tavasz.

Tavasz: minden ami nedvbe szökkentő.

Tavasz végtelen, párzás, folyton fejlődve

örökké.

Ritmus.

Tél ritmus, tavasz ritmus, nyár ritmus,

ősz ritmus.

Szimfónia!

Tél ritmus:

s alaphangot egy mozdonykeréken

üssön meg nagy, józan tenyérben acélkalapács.

Lengyel József

BIBLIKUS PANORÁMA 1917-BŐL

Az asszonyok lába viháncolva taposott vérző fejükre

ó! mert az asszonyok lába nem piros topánba selymesedő fehér rózsaszírom és nem rózsaszínű szemérmességek életre dobbanása az asszonyok szíve!

és a fejük — kékülő daganat hosszú nyakon, heted-hét országokat nyaláboló kigyótesten — (világok véres panorámájában)

és a fejükben, fájdalmakat magába harapó szájuk; és a fejükben bambán ég színű, tompán fekete, gyilkolón morcos, macskás és seszínű szemük (szemeik, milliók!) bocsánatra görbülő vággyal, alázkodó csókukat imáz az asszonyi lábra.

Miért? — —

Harapós patkányokká magasztosodott kukacok, csiszolt homlokú igaz gyöngyök

(csaló kalmár kirakatából)

éhessé ugatott gyomru lázadók

(kóbor kutják, puskacsőre)

és a mindenjók szagos zsírjában meghengertett, düledt — gógössé melengtetett gombócok — mind! Mind!

Miért? — —

— — Mert mind vallják — most vallják! — így!

balga álmoktól magukra részegülten, hogy igen:

még sem idegen földeknek vérrel, testtel, étellel áldozó vengerkái! most:

azok, akikké kiáltotta őket a legendás delirium! — —

Mert most zuhog (Ó! hogy zuhog! mint kiáradt tengerek bibliás fantáziában: özönviz!) hogy zuhog bennük ez:

(és csak ez, már csak ez, tudatnélküli férgekben:

az egyetlen fejben)

ez: az élet folyammá dagadt erőssége: testté vált ige! — —

De (— fekete lobogókat ide! —) megtagadott-ságuk átok pernyét sárkányol agyukra!

És átkot a rimás éjszaka.

Olyan éjszaka ez:

Tiberis partján a sátán maghullató éjszakája nem külömb

egyiptomi regék vágyban fulladó, vággyal fullasztása nem külömb

ölmos verejték parázna zárdákban

és a férfibörtönök mérgezett titkainak titka

nem külömb

millió diák (kicsiny, nagyszemű virág) éretlen egymást rontása nem külömb

és nem külömb a szomorú mogyoróerdők száradó himporának vízbehullása a szél nélküli tóparton.

— De érik a hullások malasztja!

Volt-ak, lesz-ek nélkül a kábult fejek (ni! már fejek! sokan! milliók! egymásból növe! kétszáju! golyvás! háromszemű! [piros a harmadik! piros!]) és mindenféle, képes természetrajzból szeszélyesen kivagdalt fejek)

fej — fejek — mindegy —

imától táguló erekkel, nyúlnak fel — fel —

kiszáradt nyelvük már ízt kóstol szagot a táguló orr
(— milyen jó! milyen jó! gyötör! tapos! kinoz! hazudik! mint régen! mint régen!
asszony!))
Harsonákra rezzenő szemük vaksötétre tágul.
Asszony?
láb?
iz?
szag? — —
— — A felhők undok, hideg folgyadékok vizelnek az arcukba
álomba kábult fejük fájdalomra frissül.

Az asszonyok pedig puha vackokban (vacok az mind!) eleven, lihegő hasmelegítővel takargatják görcsökbe rángó gyomruk táját.

Mácsa János

ÜNNEPDÉLELŐTTI SÉTA

Szembelebeg lomhán a levegőég és minden szétomlik a puha vasárnapba kopp ... kopp ...

S ó, belőlem szűrnak ki a hegyes tornyok, mikor döfködik az ég felhős kárpitját s a nyitott sebből jajjal kicsurog az ólomszínű vér.

S be zakatolnak most a belémfulladászott nyomorúságok! be verném harcos fejem a falba! be hajitanám kókkadt szívem közéték! ... darabokban ...

De jaj!

hitvány magamra be irtóztatós göröngyöt hengergetnek minden ablakok!

Utvesztő labirinthokból is

apró üvöltések szabadulnak láncáikról.

S én lomhán, renyhe gesztussal lóbálok magam ... odább ... odább ...

Mély sebeket vajok a mocskos, agyagos földbe és megrokkant inakkal léptetek ... előre ... tovább ...

Egy tisztességes fiatalember mosolyogva méri a körutat.

A naiv fiatalember mosolyog

egykedvűn ...

tovább ...

De rángánatok csak egyszer lárvátlan képe fintorait, mikor belevág minden keserű Jaj, amit valaha elzokogott a kerge planéta! ...

Mikor belétörli verejtékes arcát minden keserűség, amely valaha megbolygatta érdes szívét az én atyámfiainak ... testvéreimnek a nyomorúságban ...

Sallai Imre

Dömötör Gizella: Szénrajz

SECRET
TANA

Dömötör Gizella: Festmény

MADE IN
INDONESIA
1964

PRÓZA: 4

Égett haj. Nehéz parfüm szag.
Mint kövérhasú dongók a falakalján dörgölődnek a komédiások.

Már csöngetnek.

A balerina feketetrikóban a színre ugrik.
Nyugtalan bokáján újra nyílnak a virágok. Égő szemét két merész vonal mélyíti. Karjain finom arany-szálak csillognak.

A fehérbe öltözött szüzek kezében remeg az olajág.
A sor végét két fáklós szolgál zárja.

A zene édesen fölgügyög.

A szín közepén áll a virág, táncát várja.

Tövétől a remegő szirmokig nyulik. Ideges rándulása ezer szemet fáraszt. A lábak ágaskodnak. Minden ujjban más rugó rándul.

Ma jön. Neki táncol. Jön. A messze mezőkről ide téved. Fáradt testtel, új örömet hoz.

Fejét hátra veti. Összezugorodik. Huszkörmön csúszik tovább a test.

A zenészek arca pirosgömb, közepében sárga kigyó tekerődik.

Hátra csúszik. És előre ugrik.
Szája most vadul a virágnak esett. Már holtak a szirmok.
Piroslik az inge.
Kiszáradt torkába a virág keserű nedve csurog.

Ezer tenyér köszönéssel verődik.
És az ajtók keretébe zöld, fehér, sárga színeket dobálnak a letről jövők.

Két évi front szolgálat. Már minden ellenségföldjét ölte.

Szája mellett két beteges vonal huzódik.
Holnap már utazik a hegyek közé. De eljött a lányhoz.

A barna bútorokra fehér gyertya petyez. A fal mellett magas bőrfotelek. A sarokban egy ágy kínálja a puha ölet.

A lány állt előtte. A táncból még hosszabranyúlt az arca. Színes rajzu válla remegett.

Ugy vártalak!
Mint régen az ölébe ült.
Könnyes szeme az ő szemét kereste. Nyaka, mint megriadt csiga menekül a mellére.

A férfi fásultan előre mered. Tulfeszült idegeit bántja a csönd.

Valahol most embert állítanak az ágyuk torka elé.

Mi bajod?

Holnap!

Vissza?

Haja kibomlott és fojtogatón a nyaka köré csavarodik.

Ne menj!

Nevetett. Fejét hátra dobta. Száját csücsösen csókra kínálta.

A másik ölébe érezte már a forró testet. És öklei puhák lettek, a rózsaszín bőr láttán.

Jaj!

A férfi fogai alatt vörös vér szökik.

A szájam!

Kinlódó testükre az ablak barna keresztjét veri a besütő hold.

Ősz.

Valahol a szagos mezőkön, az aratók fáradt mellüket fürdetik a szélben.

A városban még fehérek az utak.

És csomós karjukat égnekfeszítik a fák.

Fájó ráemlékezéssel multak a napok.

A görcsös fejfájás után, testét, mint egy őrjitőkánikula csúsztatta körül a láz.

Vasárnap. Két előadás.

Derekába éles szurást érzett. Forró száján most újra fáj a régi seb.

Didergős testtel bújt a párnák közé.

Gyűrött arcok nevetnek a szemébe.

Mulató.

A kopott zongora mellett egy süket öreg alszik. Cse-nevész palmatörzsek. A vak tükkörtetején az éneklő kanári kalitkája.

S a titkos imádó, gyávaágán tördeli a kezét.

Hat óra.

Az ólomra szokott orroknak szinte fáj a friss levegő.
Egy pince lakásba vastag festéket ken magára a legnagyobb lány.

A próba után.

Egy utca keresztezésnél megáll.

Fülébe újra megelevenedik a kar. Villamos a dupla dob.
Kocsisok a bakon a bögöt vonogatják. Az orgona sipja automobil. Vékony telefondrótok hárfá zenéje.

És a csurgók végéről hajlott söprűvel dirigál egy ké-ménysöprő.

Reggel van.

A párnák fehérségéből csak megnyúlt arca látszik. Két vörösfoltt. Két égő szem.

Fejét mintha az éjjel pántokba szoritották volna.

Kezei akár a tömött sózsacsok, a föld felé kíváncsognak.

A fejem!

Szemét a rémület homályosra verte.

Mi lesz velem?

A párnákat messzire dobta.

Lábai mint lötyögős vásári sipok fujódnak az ing alatt.

A harapás!

Egyenesre merevedett testét valahogy levonszolta az ágyról.

Karját a nyaka köré kerítette. Szája egy utolsó taktust hörgött.

Derekát forgatni akarta. Lábai a szokott mozdulattal az ujjakra ágaskodnak.

Nem bírta tovább.

Megfordult.

A tükörből most ijesztőn vissza jelzett a mása.

Istenem!

A derekam!

Testét vadul a tükörnek vágta.

Aztán.

A padlóra esett.

Az ezüst szilánkok magasra röpültek.

Ujra vissza estek.

És csillogós hegyükkel tele tüzdelték a testét.

Ujvári Erzsé

FERRUCCIO BUSONI ZENEESZTETIKÁJÁBÓL

Ferruccio Busoni: Entwurf einer neuen Aesthetik der Tonkunst című munkájából kritikai szemelvényül a következőket közlöm szözszerinti fordításban:

A zene, mint művészet alig négyszáz esztendő, még a fejlődés korszakában él; talán egy beláthatatlan fejlődés első korszakában és mi már klasszikusokról, szent tradíciókról beszélünk. (Tradíció: az életről levett gipszmaszk, amely évek hosszú során át számtalan mesterember kezén ment át, úgy hogy már csak sejteti az eredetihez való hasonlóságát.) Szabályokat alkottunk, elveket állítottunk fel, törvényeket írtunk elő, és a törvényeket, amelyek felnőttekre vonatkoznak, felelősséget nem ismerő gyermekekre alkalmaztuk.

Szabadon született a zene és rendeltetése: szabadná válni. Kötetlen anyagtalansága révén a természeti visszfények legtökéletesebbje lesz. Még a költői szó sem annyira testetlen; a zene összetömrölhet, szétfolyhat, a legnyugodtabb csend és legnyugtalanabb viharzás lehet; elérhet a legfelsőbb magasságokba, amelyekről nem is tudunk, — bírja ezt más művészet? És a felérzése az emberi testet oly intenzitással éri, amely független a „megértéstől.“

Temperamentumot ad, anélkül, hogy körülírná a lélek mozgathatóságával, az egymást követő pillanatok elevenségével; — míg a festő, vagy a szobrász csak egy oldalt, egy pillanatot, avagy egyetlen helyzetet, a költő egyetlen temperamentumot tud kifejezni, — a melynek megérzését fáradtságosan közli egymás mellé irt szavakkal.

Azért nem leírás és előadás a zeneművészet lényege; ezzel kimondjuk azt, hogy elvetjük a program-művészetet.

Abszolút zene! Talán legtávolabb áll az abszolútumtól az, amit a törvényhozók ma ezalatt értenek. „Abszolút zene“ ma formajáték költői program nélkül, ahol a legfontosabb szerepet a forma játssza. Pedig éppen a forma áll ellent az abszolút zenének, a melynek isteni előnye: lebegni és az anyag feltételei alól szabadulni. A zene világosabb lehet, elsötétülhet, eltolódhat és a művész felérzése határozza meg, hogy olyan hangokat alkalmazzon, amelyek az emberekben ugyanazokat a billentyűket érje és ugyanolyan érzéseket keltsen, — mint a természet jelenségei.

A mai abszolút zene ezzel ellentétben valamilyen tudatos, meggondolt dolog, amely rendszerben felállított hangjegypulpusokra, tonika és domináns vi-

szonyokra, átmenetekre és kodákra emlékeztet. Építészeti zenének kellene neveznünk, vagy szimmetrikus, beosztott zenének. És úgy keletkezett, hogy a művész érzését és szellemét az említett formákba öntötte, mert az állott hozzá, avagy az akkori időkhöz legközelebb.

Nem különös, hogy a komponistától egyéniséget kívánnak, de az egyéniséget a formában eltiltják előle? Nem különös, hogy formátlansággal vádolják, ha egyszer tényleg eredeti?

Az alkotó művész ne kövessen hagyományos iörvényeket és az ő saját munkáját már eleve ne tekintse azokkal szemben kivételnek. A saját esetére kell külön törvényt keresnie és megformálnia és ha egyszer tökéletes eredményt ért el vele, le kell rombolnia, nehogy a következő esetben észrevétlenül is utánzásba essen. Az alkotónak a feladata: törvényeket feállítani, — nem pedig, azokat követni. Aki megadott törvényeket követ, nem alkotó művész többé. Az alkotó erőt annál jobban felismerhetjük, minél függetlenebb az minden hagyománytól. De a cél: a törvények elkerülése nem áltathat alkotó erőt és azt nem is teremtheti meg.

Az igazi alkotó alapjában csakis a tökéletesség felé törekszik. És míg azt egyéniségével összhangba hozza, céltudatlanul új törvényt keletkeztet.

És egy napon tisztán állt előttem, hogy a zeneművészet fejlődése hangszereinken akad fenn. A komponisták fejlődése pedig a partitúrák tanulmányozásán. Ha „alkotni“, amint azt én definiáltam „semmiből való formálást jelent“, — ha „zene“ azt jelenti, hogy vissza kell igyekeznünk a zene „eredetéhez“, sajátos, tiszta lényéhez (ahol a vissza tulajdonképpen előremenő irányt jelez), — hogy a konvenciókat és formákat elhasznált ruhákként levette szép meztelességében pompázzék az, — mindennek a törekvésnek gátat vetnek a hangszerek. A hangszerek hangterjedelmük, hangzásuk és használati módjuknál fogva kötöttek és kötöttségük megköti az alkotni akarót is.

Hiábavaló lesz a komponisták minden kísérlete, hogy szabadon repülhessenek. A legújabb partitúrákban, sőt a közel jövőben keletkező partitúrákban is megtalálhatjuk majd a klarinétok, trombiták és hegedűk sajátosságait, amelyek nem tudnak másképpen viselkedni, mint ahogyan határozottságukban módjukban áll; számitani kell még a játszó modorosságával a hangszer felhasználása tekintetében; a cselló vibráló átmenetei, a vadászkürt habozó intonálása, az oboa elfogult rövidlelegzete, a klarinét henecegő gyorsasága, olyannyira, hogy egy új és önállóbb műben szükség-szerűen újra és újra csak ugyanazt a hangképet kapjuk és a legfüggetlenebb komponistát és magával viszi mindezen változhatatlanságba.

Lehet, hogy még nincsen kihasználva minden lehetőség és a polifon harmonia még sok új hangzásbeli furcsaságot állithat elénk, — de a kimerültség már jelzi a hosszú pálya végét, amelynek a legnagyobb részét már megfutották. Hová tekintünk majd ezután, mely irányba vezet majd a következő lépésünk?

Azt hiszem: az absztrakt hangzáshoz, a gátnélküli technikához, a hangbeli határtalansághoz. Erre kell igyekeznünk, hogy egy új kezdet szüzen feltámadjon.

Az alkotásra teremtett egyénnek elsősorban az lesz a nagy, negatív és felelősségteljes feladata, hogy megszabadítja magát mindent megtanult és látszólag

„muzikális“ dologtól; hogy a tökéletes kitisztulás után aszketikusan gyűjthessen magában, amíg képes lesz a belső hangokat meghallani, ennél is tovább menni: közölni az emberekkel. A zenei renaissancának ezt a Giottoját legendái áldozások fogják koronázni.

Ami a mai zeneművészetben a legközelebb áll a zene lényegéhez: a szünet és a fermate. Nagy előadóművészek jobban és teljesebben ki is tudják ezeket használni. Két tétel között a feszülő csend, ebben a környezetben maga is muzsika, tovább sejtet, — mint a határozott, tehát kevésbé tágítható hang.

Amiként az emberek életmódja és lényege, hogy ragaszkodnak a szokotthoz és a lustasághoz, — úgy az energia és opposzió minden élőknek sajátja a fennálló dolgok ellen. A természetnek vannak fogásai és átsegíti a haladásnak és a változásnak ellenszegülő embereket; a természet állandóan előrehalad és folyton változtat, de annyira egyöntetű és észrevehetetlen mozgásban, hogy az emberek csak változatlan nyugalmat látnak. Csak a későbbi visszapillantás mutatja meglepően, hogy mi voltunk a becsapottak. Ezért okozott a reformátor mindenkor felháborodást; az ő változtatásai nagyon is közvetlenül és mindenki előtt láthatóan léptek fel.

A műnek további konkrétum tartalmát röviden a következőkben ismertetem:

A tulajdonképeni zene kezdetét Bach és Beethoven névvel jelezhetjük. Bach nagy volt előrehaladottságában (amikor is új tereket, elfogulatlanul dolgozhatott) Beethoven a formák felszabadításában. A kötetlen recitativókban és átmenetekben néha aztán más zeneköltők is közel jártak a lényeghez. A felszabadítást Wagner folytatta, — aki azonban a saját magának előírt formák által újra csak határt szabott.

Minden motívum magában hordja a számtalan sok uton való továbbfejlődés csiráját, — de annak mindig az örök harmónia törvényét kell követnie. Minthogy a programzenében előírt, a végtelenhez mérten nagyon apró költői menethez kell kapcsolódnia, az csak primitív zenét, segédeszközt ad.

A szinpadon zene hibája az, hogy a szinpadon történő dolgokat, a szinpadon már látható lelkiállapotokat ismételi, ahelyett, hogy a cselekvő egyének lelki állapotát fejezné ki. Továbbá az, hogy a szinpadon természetesen akarnak beállítani mindent, pedig az énekes beszéd a szinpadon természetes soha nem lehet. Az opera jövője tehát egy természetfeletti anyagiasságban keresendő.

A műveknek az előadása visszatéríthetne mindent a szabad zenéhez, ha a kották leolvasásánál, — (amikor is a lekottázásnál, a művész szabad inspirációja kemény formába öltözik, kisebb lesz, veszt szabadságából a ritmusok, formák, ütemek gondolatossá megválasztásánál) nem kívánnák a törvényhozók a szigorú ragaszkodást a kották merevségéhez, — hanem azok feloldását kérik az előadótól.

Hogy a zene mennyire ellenszegül ennek a szigorúnak bizonyítja az, hogy nagy művészek soha sem bírnak ugyanúgy előadni a műveket, sem dinamikában, sem tempóban, sem ritmusban, — hanem mindig a magukban érzett örök harmónia törvényeit követve, mindig is másképpen.

Ennélfogva az áttételt (transzponálást) is hibásan támadják. Nem kell ragaszkodni szigorúan a leírtakhoz: megoldani kell a merevséget.

Különös azonban az idegen témákra írt variációk

iránt érzett tisztelet, ami pedig nem más, mint az eredetinek a megváltoztatása.

A mélység a zenében nem érzésbeli, sem nem gondolatbeli, — amint ezt eddig irodalmi utakon, főbbnyire mély regiszterek használásával akartak elérni, — hanem a teljes és feltétlen beolvadás valamilyen (akármilyen) hangulatba, amely így minden főlegestől és jelentéktelentől mentes.

A mai zene korlátoltságát bizonyítja a megkövetelt rutin: ami nem más, mint megtanulása és használata egynéhány, megszámlálható tapasztalatnak és fogásnak, minden előforduló esetre. Ha valóban új eset kerülne eléjük, a rutinosok nem tudnának mihez fogni. A rutin gyárrá alakítja a zene templomát. Pedig „millió dallam van a levegőben a világ fennállása óta, csak érte kell nyulni és a kezetekben van“, — persze inspirációval és nem kötött rutinnal.

Az egész zeneművészetet 12 hangos oktáva keretén belül 2 skálára, a moll és dur skálára alapítottuk. De ha vesszük, hogy ennek a skálának is végéreményben egy arculatja van és a többi előforduló eset mind csak transzponálás, rájövünk, hogy a zenében tulajdonképpen mindent egyetlen egy skálával akarunk kifejezni. „Igy a mai harmonia lényege 12 hangnak a kaleidoszkopos keverése az izlés, érzés és intenció háromtükörös kamrájában.“ Az új lehetőségekre vonatkozólag Busoni a következőket mondja: apró kísérletekkel, az intervallumok más beosztása által egy oktáv keretén belül 113 új, különböző skálára akadt, amelyek újra transzponálhatók, keverhetők stb. További új utakra nyit kilátást a harmadhangnak a skálába való behozatala, amely által, amellet, hogy a 12 félhang megmarad, egy új 18 harmadhangra beosztott oktávával rendelkezzenek. Felállítandó volna: két harmadhangsor egymástól fél hang közben, — avagy a 12 félhangos sor háromszor egymás mellett harmadhang-közökben használata. Ezek variálása és transzponálása beláthatatlan következményekkel járhatna és már is elősegíthetné a zeneművészetet egy új irányban való fejlődésre. A kifejezésben és előadásban a lehetőséget megadja dr. Thaddeus Cahill gépe, amelyen minden rezgésnek megfelelő hang elérhető.

Busoni helyesen mutat rá az abszolutomra a zenében. Kíváncsi szemekkel követjük az „örök harmónia“ törvényei szerint folyó fantáziáját, — amint erős kezekkel hajt mindig előbbre. A zongoraművész, aki egyike a legnagyobbaknak, (és talán ő volt eddig az egyedüli, aki az egészen új zenét, köztük Schönberget, megtudta közönségével értetni) tudásban és rajongásban gyökerező temperamentummal viszi most előbbrefelé alkotó elképzelésünket és hinnünk kell és hiszünk benne, hogy a zenében, amely ma dekadens, a legmerészebben fejlődő és legszebben nyilvánuló lesz a változás. S csak mélyebbre visszagondoltan érezzük magunkban, hogy egy alapvető okból mégis hibáztatnunk kell Busoni könyvét. Ez pedig az a poétikus szóáradat, a képeknek, álmoknak az a halmozása, ami a tanulmány nagyrészt kiteszi. Dicséret jár Busoninak, hogy a zeneművészet radikális fejlődésébe vetett hitünket, mint elsőrangú szakember is megerősítette, de hibáztatjuk, hogy elképzeléseiben igénytelenül kevés a konkrétum, hogy a mai dekadenciából még egyáltalán semmi bizonyossággal kivezető utat nem tud megmutatni.

Szines Pál

MŰVÉSZET

A Nemzeti Színház Tóth Imre lemondásával megüresedett igazgatói tisztét a jövő szezontól Ambrus Zoltán vállalja.

Hogy az állami színház belső bajainak ez az elintézése jelenti-e a bajok lehetőségének megszüntét is — nem tudhatjuk. A hivatalos helyeken penészedő hatalmasságok ezután is a helyükön maradnak és — megszeliődülnek-e? — A mostani véletlen ráhibázásnak azonban reménykedően örülünk. Ambrus Zoltán széles koncepciójú tudását, a maga nemében egészséges művészetét igéretre jogosultan látjuk a Nemzeti Színház művészi jövőjének biztosítékául.

IRODALOM

Kosztolányi Dezső: *Mak* (Teván 1916)
Értekezés vázlatá.

Előttem állsz s hadarsz: király vagy,
Vért szomjazó, vad, gyilkos úr
S az örület nagy koronája
Nehéz fejedre ráborul.

Megtörve fekszel a vaságyon
Parancsot osztogat kezed.
Sovány fejed magasba lendül,
Királyi gögöd élvezed

1907 évében a fővárosi irás összenőtt dzsungeljeit egy fiatal ember sikere viharozta fel. A Négy Fal Között fogadása valóban bámulatosan egyhangú elismerés volt: a klasszikusok komótipójében pu-jaskodó korszak elő volt készítve a *romanticizmus* rohamá számára. S jelentőségében tüzzük itt le: ez a heroikus áradás, ez a hangatt-homlok gáttörés (csak egy évvel a más tempójú-taktikájú Ady mögött) az új — vagy egy már megszilárdult terminológiával — a *modern* magyar líra köztérre zúdulását jelentette, minden Adyig-zenítésű fényével és minden szemfényvesztésével egyetemben.

A Négy Fal Közöttet formaelméletünk, meg a temperamentumban és irójának elhelyezkedésében megnyilvánuló sajátosságok határozott romantikus munkának mondják. Életbelépése figyelmünkbe kényszeríti a francia piktúra egy döntő eseményét: az Ingres klasszikus kimerésze fölé szilajodó romantikus Delacroix-t. Ez a siker is feledést vakított az ellenfél minden nagyszerű helytállására és életességére, bár formáival az előzőkhöz alázkodásban és mesterén-túlparkodó kegyeletben szerénykedte fel magát. A roman-

ticizmus pusztán felszínzavarást jelent: alapjában amolyan *ingerült klasszicizmus*. A felgyülemlett időtemperamentumnak megfelelően: *kilendül*, de minthogy csak belekóstol az új problémákba és nem él bennük formába-újuló intenzitással: *meg is bont*. Kosztolányi bámulatosan megmunkált, kiélezetten korrekt, fegyelembetört külformával lépett elő. Az alkatelemekkel, a kifejezések felsorakoztatásával egy másik tényező: idegérzékenysége sáfarkodott mester-módjára. Mindezen elemek akrobata-merész egyensúlyában mutatkozott meg stílusa, már ebben az első erőkiéjtésben is, a melyik valóban oly Delacroix-i heveségű volt, „mint valami tigris húsfalása”. Csodálatos témai összetalálkozása esik Delacroix-val, bizonyos ó-klasszikai alaksoportok szerepeltetésében és a Dante-motívumoknak esetről-esetre való felszínrekényszerülésében. Játékosnak látszó párhuzamunkat meggyőző alakba testesíthetjük annak a dokumentálásával: hogy Baudelaire, a romantikus piktornak írói-hasonosa, eggondolatú bajtársa, kétségtelenül egyik felsőbb ki-képzője volt a kezdő Kosztolányinak. Egy másik közvetlen igazítóját Komjáthyban látjuk és jól megmagyarázható furcsasággal épen ezen a gomolygós érzésvilágú költőn keresztül kapcsolódik az aktualitások változatos, *személyes érdemü*, természetesen közvetlen témakörébe.

Bácskai rajz.

A napraforgó, mint örült
Repül a pusztán egymaga.
A tébolyító napsugarban
Kibomlik csenevész haja.
Bolond lotyó — fejére kapja
A sárga szoknyáját, s szalad.
Szerelmese volt már a kóro,
A pipacs és az iszalag.
Elhagyta mind, most sir magában,
Ri és a szörnyű napra néz,
A napra, uri kedvesére,
Kí részeg és izzik, mint a réz.

Azután eszelősen, bután
Rohan a gyorsvonat után.

A francia piktúra mintaképes, a művészetek univerzumi közösségét feltáró példája azzal a tanulsággal is szolgál, hogy a romanticizmusnak nem csak az Ingresi egyensúlyra visszaható mozgása volt, hanem, hogy ugyanez a kilendülés inger szerepelt a mindjohra begyökerező naturalizmusnak impresszionizmussá nyugtalanításában is. Az impresszionizmus ezek szerint: ingerült naturalizmus, annak kiemelője és egyttal megbontója is. (Természetesen átveszi a naturalizmusnak néha elkerülhetlen érzelmes-romantikus járulékait is.) Különös módon az alkotó stílusok mindkét nyugtalan változata találkozik Kosztolányi munkásságában. A

Kis Gyermekek Panaszai-ban az impresszionisztikus elemek léptek az uralmas előtérbe és ezt az elhelyezkedésüket mind a legújabb könyvig, a *Mák-ig* megtartották. Az impresszionista író is a hirtelen és könnyen összefogható víziókkal boldogul és kerüli mindazt, ami nem markolható bűvészi effektusba. Szemléletének köre, akarat-koncepciója meglehetősen szerény igényű. Ragaszkodik a szokott környezet megtárgyaltságaihoz, hiszen tagadja a témák súlykülömböseit és csak a nuance-oknak engedi át érzékelt és erejét. Színei kiáltóbbak, de hangja sápadtabb, mint a romantikusé. Tendenciáit letompítja, hogy finomabb tempójú legyen, de raffináltan kiöltözik, hogy *valaki-ségét* megkülönböztessék. Eredeti! Elmés! Szkeptikus! Néha okos! A kompozíciót inkább a sikerült elrendezésű mintaképeken okulás helyettesíti, még iparkodóbb elegygetéssel, még fortélyosabb arnyalással. Az idegfeszültségek kényelmes elengedése a kevés számú vízióban meglehetősen egymásra utalja az impresszionista írókat. Fontoskodás lenne ilyen atyafikolóniás együttélésben egyes hatásokat kipécézni. Jellemző azonban mindnyájukra az a hanglefojtás, mely úgy hat, mintha nagy, testes embert látnánk (főző, hogy kiszorítja a világ szusszát!) fuvolózó beszéddel. Tehnikájukat Kosztolányi ragyogón alkalmazza: de mi fájlaljuk rajzban — karakteresebb túlnyomón-romantikus idejét.

Kijelentjük pedig ezt akkor, mikor a Delacroix-i vihederes próbálkozások után mindjobban becsüljük Ingres rajzait és amikor ennek formális értékeiből az expresszionista technika kezdeti csiráit tetszetjük elénk, mint ahogyan a feszített arcizmú új irás is több kibekítést talál a multban (annak bevált erőkiéjtésében) mint a félmultban. De tudjuk, hogy a romanticizmus, mindig változó formáival, nem lehalt szerve korunk testének, Kosztolányit pedig, működésével és élete megmunkálásával, a hirlapiróba álcázódott Poe egyik hasonosának kell látnunk. Igaz, hogy igen késői utód és hogy teljes őszinteséggel kiszóljam, minden meggyőződéssel lehetőséggel dacolva, gyakran kényszerülök abba a képzetbe, hogy ez a költő nem is él a pozitív-jelenben, hanem a szellemi áramlatok útkereszteződésbe historiázott valamiféle torony ablakában kuksol.

György Mátyás

Allomások: (Regény. Irta Kaffka Margit. Franklin társulat kiadása 1917.)

Egy életdarab, — szerencsésen kiválasztva egy emberpálya legjavából: a megeszesedés, kitisztulás, fölemelkedés és megerősödés ideje, — mégis jelentősége kevés ahhoz, hogy minden *egyéb* mondanivaló nélkül, tendenciátlanul, ekkora

regénytestté nőjön. Az ábrázoló epika, — így nevezhetők az életrajzoló műfajokat, — még akkor is, ha tükröző fölszínén érdekeinkhez közel álló és rokonszenvünkre apelláló arcok tetszetősködnek, — külön probléma, új, ránkijesztő meglátás nélkül, — türelemgyasztó és hatástalan.

Ez a könyv is, típusokká stilizált alakjai ismertsége, kedveltsége, irántuk való hajlandóságunk ellenére, üresen hagy bennünket. Kifáraszt a részletek vonzó arisztikumával, a főszemély idealizált szépségéhez fűző érzelmünk lekötésével, stílusjátékkal az egyszerű és nem fontos történetke körül. Naplószerű kompozíciója szétfolyóvá bizonytalanítja a témát és sehol sem űtközik fel írójának intuitív ereje, pszichológus-komolysága, mutatni-merészsége, amilyennek más műveiből ismerjük. Sehol a belénkfogódzó nagyigazság, vagy a ránkforrázó szépség! Még stílusban is, — emlékszünk másutt terhesen érzelme-áradt, aranyhimes beszédére, — kevesebbre-egyszerűsödött, leszegényedett.

Meglepődve e regény kijelentőségén szinte hitetlenkedünk Kaffka Margit alkotás ambíciójában, mely nem érthető, hogy szállt le ez egyszer nagyigényűségéből a folytatásíró felelőtlenségére.

Réti Irén

SZÍNHÁZAK

Nemzeti Színház: Hevesi Sándor: Hadifogoly.

Hevesi Sándor új történelmi vígjátéka semmi különösebb mondanivalót nem rejt el: egyszerűen igazolja a szerző klasszikus iskolákon haladó dramaturgiai tudását — s igazolja ennek az iskolának az életből kikopottságát.

Az előadásnak egyedül szerető-figyelmre méltó alakja Pethes. Ő az, aki a mi részünkre is menti az érdektelenségek drámába szedettséget.

Egészséges ember és egészséges művész. Ha skatulyáznánk: klasszikus színész, tehát a szók, hangok, gesztusok színésze; de ez az elskatulyázhatósága szemmel láthatólag csak távoli emlékek reflektorfényének bágyadt tonirozása. Ami a klasszikus színésznek élmélyítő embermaszk, nála egészséges művésztéte egyszerűsödött szeretete a dráma kifejezési lehetőségeknél. Az érzések, hangulatok, patetikus kitörésekre, ellágyulásokra csábító változatában mindvégig ugyanazt az embert játsza. Egyetlen ember érzés és hangulat változatait variálja egy húrton.

És itt kapcsolódik a drámai hangulat-egység (hatás-egység) fölmenőjébe, itt válik el a klasszikus szavak jelenésekre, mondatokra tördeltségétől, s itt válik beszéde, gesztusa: játéka — művésztéte.

Apró, helyhez kötött hibáit, botlásait öntudatos biztonságának túlsúlya fedezi. Becsüljük és szeretjük Pethes Imrét.

A többiek közül: Odry most nem tetstett; Várady Aranka nem igyekezett felülmúlni se a szokványosságokat, se önmagát; Paulai Erzi játéka elbujtatott értékeit még inkább rontja, hogy — beszédében is, gesztusban is — fél az egyszerűsítéstől.

Ideírhatjuk: Hevesi Sándor (a rendező) szemét is dicséri, hogy Pethesre bizta darabjának főszerepét.

Mácza Iános

AUKCIÓK

A műkereskedelem, mely saját portékáját minden szentimentális falhozállás nélkül a legmagasabb áron akarja eladni, a legalkalmasabb módot, a piac törvényének közvetlen felhasználásával, az aukciókban érte el. A vészegény magyar műkereskedelem évek óta csak a Szent György Céh kómikusán sekélyes aukcióit tudta produkálni, mely a találomra, véletlenségekből, percnyi szeszélyekből alakult licitálásaival még csak árképző hatást se tudott felmutatni.

Az Ernst muzeumban most rendezett Holitscher-aukciótól legalább ilyen hatást és eredményt remélünk. Mikor Ernst helyet ad az aukciónak, az üzletet (miért lenne ebben szügyenletes valami?) még mindég a nemzetiszinek felbogatásával iparkodik eltakarni. Pedig a bécsi, müncheni és berlini kereskedőknek és izmos gyűjtőknek valójában könnyebb volt Pestre jönni, mint a drága porcellánokat és — most felcseperedett magyar kezdő gyűjtőket külföldre vinni.

Holitscher Róbert porcellánjaiért veteltek a gyűjtők és újpénzűek. Edényekért olyan árakat adtak, hogy a kereskedőknek rémülten kellett visszavonulniok. Egészséges tünet-e ez?

A speciális magyar viszonyokra jellemző az aukciók elmuzeumosodása. Külföldön ez a műkereskedelem szerves tartozéka. Paul Cassirer, G. N. Stevens aukciói egyben értékemőri saját működésüknek. Irányjelzők, — esetleg esztendők tudatos munkájának eredménye. Egycélfelőrtörkésüket minden eszközzel támogatják. Cassirer Grecot magasztolta az egekig, könyvet adott ki, kiállítást rendezett, előadásokat tartott — és aukcionált.

Ernst csak ügyes ügynök, minden nagyvonaluság nélkül: nem várható, hogy a külföldtől független műkereskedést meg-alapozza. Az ő kezében csak *alkalmi* bolt a Nagymező-utcai kulturpalota, ahol a legkülönfajtabb és a legkülönbözőbb értékű művészek kapnak hajlékot. Nem irányjelző és célfelőrtörök, — csak véletlen utakon ténfergő. Félt, hogy az aukciókkal is így lesz. Nem fogja-e a jól megszervezett és szép árakat elért Holitscher gyűjteményt most majd rohamosan szedett-vedett aukció követni?

A gyűjtemény figurális része volt a gazdagabb. Mi mégis az edényeket preferáljuk, melyek szerintünk a legtisztább kifejezői a porcellánművészetnek, mivel itt mindig a színek tisztasága kell, hogy domináljon. A forma csak dekoratív fontos és arra való, hogy a porcellán fényének mélysége minél intenzívebben hasson. A figurák kevés kivétellel csak a mester finomkodó munkájának aprólékos ujjhegy és ecsetvég tornájának izzadványa: a lábujjhegyen pipeskedő, kecses, leginkább bárgyu, merevarcu dá-mák és urak művészi lendületről sohasem tanuskodnak. A technikai kiszámíthatatlanságoknak az a végtelen sora, mely a porcellán és alkotója közé áll, szinte lehetetlenné teszi a figurális porcellán tiszta művésziességét. Soha nem *neveket*: gyárat fogunk vásárolni. Művészi lendület helyett — mesterek modorát.

A Holitscher gyűjteményben láttunk néhány cizellált herendi csészét és egy vázát: fényük, mintha önmagukból áradt

volna. A meiszeni csészék dus színompája eddig utól nem ért. S volt egy-két nemes formája bécsi csésze. A tömött szekrények között ez a néhány tárgy jelentette számunkra az üdülést.

Lékay János

TÁRLATOK

Nemzeti Szalón második sajtóhadiszállási kiállítása.

Már nem probléma, hogy vajjon háttással lesz-e a mai vérörület a művészetre és nem lehet vita tárgya, hogy komoly művészek munkáiban a háboru nem, mint szokatlan tömegmegmozdulás, novellisztikus téma-külsőség — hanem a művészt, mint embert teljesen átfőrmáló expresszionisztikus erő jelenik meg. Azok közül az írók közül, akik harminchat hónap előtt egy romantikus gesztussal a háboru „művészi” krónikásainak szegődtek, alig tudott egy is felül emelkedni a napi sajtó iskoláskönyvekből örökölt irázisain és ugyanígy a festők, akik „művészi önzésükben” témának örültek meg a háborúnak, azok az általunk nem ismert képekben is alig vihették többre a gyerekkorukban látott csataképek új vászonralopásánál. A háboru csakúgy, mint bármely más jelensége a világnak, hogy egy megszabott felületen minden dimenziójában érzékelhető legyen, nem külsőségeinek illusztrátorát, hanem életet domináló egészenek átgondolását, teljes fölérését, a művész szerelmes vagy ellenséges veledését kívánja magához.

Állításunk nagyszerű szemléleti igazolója a *Nemzeti Szalón* két Sajtó Hadiszállási Kiállítása. A komolyan sajnálatos csak annyi benne, hogy amíg szászámra menő giccs ágaskodik elénk az egyik oldalról, addig a másik oldalon csak egy emberrel találkozzunk, akinek mint művésznak nagy belső élményévé, esetes kezei föl-szabadítójávé, festészete monumentális kiteljesítőjévé alkalmazkodott a háboru.

Nálunk a háboru egyetlen igazi művésze ezideig: Vaszary János.

Ez idők minden baját, fertőző pusztítását, világot uraló messzarósságát hozza elénk a „Szerb menekülők” című vászon. Ennek a képnek komor lefokozott színeiben, a saját magukon túlnőtt alakoknak egy-egy abszolút művészi formába gyúrásában szinte maximumát érinti a háboru drámaisága. Szűk kis szobában egy vászondarab bemázolt felületét nézzük, a szemünk ragyognak és minden porci-kánkkal érezzük, hogy egy ember, aki elég nagy volt ahoz, hogy a mai állapotokat maga alá élje — most velünk is megélteti azt.

Második helyen a „Bolgár teve-trén” című vásznat értékeljük. Ugy formakompozícióban, mint a színek belülről sugárzó egységében komoly művészi alkotás.

Grafikai dolgai közül, az előbb említett munkák komoly alapon álló, szélesen látó festőjéhez nem tartjuk méltó hozzátartozandóságnak a „Nis a várból” című szinkellemeskedéshez hasonló „képeket”.

Vaszary nagyszerű pikturája mellett még félszáz megkötyagosodott diletáns félezer már semmire sem jó vászondarab-ját láttuk.

Öszintén mondjuk, hogy a képeslapok amatőr fényképei beérhetetlenül maguk mögött hagyták ezeket az „elethűsége” törekvő mesterkedéseket.

Föld Tamás

P R O P A G A N D A

A »MA« törekvése: a nemzetközi életbe belekapcsolódva, korunk eszéhez és érzéseihz szóló új művészetek kultiválása és propagálása.

A »MA« közleményei a legmagasabb szempontból változódnak össze.

»MA« minden száma közöl verseket, novellákat, kritikákat és több oldalnyi reprodukciót a legkiválóbb hazai és külföldi művészekről.

A »MA« tulajdonosai írók és képzőművészek s így lapunk támogatói nem egy üzleti haszonra alakult vállalat tőkéjét gyarapítják, hanem közvetlenül segítik művészi programjuk érvényesítéséhez azokat, akiktől művészi értékeket kapnak.

Felhívjuk az irodalom és művészet barátait előfizetésre és a támogatás olyan módjára, mely nálunk ugyan szokatlan, de a külföldi kulturális központok művészi életében régóta ismert.

A pártolás eme formájához vannak egy évi időtartamra vonatkozó pártoló tagsági jegyek és vannak állandó érvényűek. Egy évre vonatkozó jegy ára 20 korona, állandó érvényű jegy ára 200 korona.

A pártoló tagsági jegyek birtokosai a tagsági jegy érvényességi időtartama alatt

külön előfizetési díj nélkül kapják folyóiratunkat, egyéb irodalmi kiadványainkért fél árat fizetnek, évenként egy művészi értékű műlapot kapnak ajándékkul, matinéinkra két darab féláru jegy áll rendelkezésükre és egyéb művészi vállalkozásainkban is hasonló kedvezményekben fognak részesedni.

Akik csak az előfizetési díjat küldik be, (egy évre 8 korona, félévre 4 korona) a felsorolt kedvezményekre igényt nem tarthatnak.

A »MA« kiadóbizottsága

A megjelenés dátuma 1917. március 15. A lap minden cikkéért a szerző felel.

Megjelent!

Ára 3.50 fill.

Új költők könyve

cimen a »MA« lírai antológiája

Számozott, kemény kötésű, eredeti linoleum-metszettel díszített s a szerzők aláírásával ellátott amatőr-kiadásban ... K 10.-

Kapható minden könyvkereskedésben és a »MA« kiadóhivatalában.

A »MA« kiadásában megjelent

Singer Henrik
Világnézet

című füzet

ÁR 1 KORONA.

Kapható minden
könyvkereskedésben.

RÓZSAHEGYI KÁLMÁN

(A Nemzeti színház tagja)

Szinész és mozi- iskolája

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Értekezni lehet a
délutáni órákban

Telefon: József 31-05.

Modern Színpad

Koronaherczeg-utca 6.

LILLA. Melodráma, irta: Biró Lajos, Játsszák: Mészáros Giza, Antalffy, Gellért, Somlár stb. **KÁVÉCSARNOK.** Életkép, irta: Szép Ernő. Játsszák: Medgyaszay Vilma, Vendrey Ferenc stb. **LOTHARINGIA.** Barok-játék, irta: Emőd Tamás, a zenét: Reinitz Béla. Játsszák: Medgyaszay Vilma és Bánoczi. Új Harsányi, Nádas, és Békeffy-tréfákban: Rózsahegy Kálmán, Várnay Janka, Nagy Margit, Ürmössy Anikó, Homoky Paula, Uray és Varsa stb. lépnek föl. Gábor Andor és Szirmai Albert új dalait: Kökény Ilona, Lukács Sári, Hollós Rózi, Boross és Sajó adják elő.

Kezdetre pont 7 órakor.

Borszéki ásványvíz

Gyomor- és bélrengesség-
nél, hurutos dyspepsiák-
nál, cukorbetegségnél stb.
nélkülözhetetlen.

Kapható mindenütt.

Főelárúsítás:

Borszéki Fördővállalat

Részv.-Társ.

BUDAPEST, V.,
Nádor-utca 6.

Telefon: 36-52.